

УДК 811.111373.7

Кравцова І. І.

СТАНОВЛЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ ФРАЗЕОЛОГІЇ В СПОРТИВНОМУ ДИСКУРСІ

У статті описано основні етапи дослідження загальної фразеології. Розглянуто основні праці й обґрунтовано актуальність аналізу фразеології англійської мови в спортивному дискурсі. У статті також розглянуто проблеми спортивної фразеології, описані науковцями протягом останніх років.

Ключові слова: спортивна фразеологія, загальна фразеологія, фразеологізм, ідіома, семантика, дискурс.

Кравцова И. И. Становление английской фразеологии в спортивном дискурсе. – Статья.

В статье описаны основные этапы изучения общей фразеологии. Обозначены основные труды, и обоснована актуальность анализа английской фразеологии в спортивном дискурсе. В статье также рассмотрены проблемы спортивной фразеологии, которые были описаны учеными за последние несколько лет.

Ключевые слова: спортивная фразеология, общая фразеология, фразеологизм, идиома, семантика, дискурс.

Kravtsova I. I. Evolution of English phraseology in sports discourse. – Article.

The article provides the description of the main stages of the study of general phraseology. The most popular areas of research and the importance of English sports discourse phraseology analysis are identified. The article is also dedicated to the description of the problems of sports phraseology that were studied by the scientists in recent years.

Key words: sports phraseology, general phraseology, phraseological unit, idiom, semantics, discourse.

Фразеологічний аспект англійської мови на сучасному етапі розвитку є важливою та наразі активно досліджуваною проблемою. Постійна поява та запровадження великої кількості нових фразеологічних одиниць, зокрема спортивних фразеологізмів, потребує створення системного підходу до вивчення складу й аналізу структури та основних ознак англійської фразеології в спортивному дискурсі.

Актуальність статті зумовлена динамічністю й різноплановістю системи англійської спортивної фразеології, її постійним поповненням новими словами й виразами, а також змінами значення вже існуючих фразеологічних одиниць.

Досліджуючи проблеми фразеології, учені-лінгвісти розглядали різні аспекти цієї науки. Фразеологія вивчалась із теоретичної, типологічної та прагматичної точок зору [11; 12]; проводився корпусний аналіз і дискурс-аналіз фразеологічних одиниць [8; 12]; розглядався культурологічний аспект фразеології, було визначено роль фразеології в лексикографії [11; 13]; описано фразеологічну семантику й досліджено особливості порівняльної фразеології [7; 9]. Така велика кількість і різноманітність спектру досліджень фразеології та фразеологічних одиниць свідчать про те, що дослідження фразеологічного аспекту мови вимагає комплексного підходу до його вивчення, оскільки фразеологізми є об'єктом вивчення багатьох галузей лінгвістики.

Метою статті є аналіз напрацювань науковців у межах загальної фразеології та фразеології спортивного дискурсу задля виявлення малодосліджених і невивчених аспектів цієї галузі лінгвістики.

Предметом фразеології як науки є дослідження природи фразеологізмів і їх ознак, а також виявлення закономірностей їх функціонування в мові. Проблеми фразеології та фразеологічних одиниць стали предметом вивчення багатьох нау-

ковців. Поряд із поняттям фразеологічної одиниці існує також поняття ідіоми. До ідіом відносяться найбільш стійкі й неподільні мовні звороти, що передають єдине поняття, значення якого не залежить від змісту складових елементів виразу. Ученими були розглянуті проблеми структури ідіом (О.І. Смирницький, К. Качіарі, М. Еверерт, А. Шенк, С. Рісман), їхній соціокультурний аспект (М. Говвар, С. Віко), функціональні особливості (О.А. Коновалова), проблеми інтерпретації й перекладу (С.К. Кубашичева) тощо. Серед науковців не існує єдиної думки щодо розмежування цих двох понять. Ідіоми нерідко відносять до одного з видів фразеологічних одиниць. Узагальнюючи підходи до визначення фразеологізму, вважатимемо, що фразеологізм – це семантично пов'язане сполучення слів, яке виникає в мові в результаті метафоризації його значення та відтворюється у вигляді усталеної, неподільної, цілісної конструкції.

Один із перших основоположників теорії фразеології Ш. Баллі дійшов висновку, що фразеологічні сполучення слів становлять особливу групу в системі мови. Він вважав, що такі неподільні мовні звороти можна порівняти з хімічними сполуками, для яких характерна однакова функціональна єдність [1, с. 60]. Такі припущення Ш. Баллі пізніше лягли в основу теорії еквівалентності фразеологічної одиниці слову. Із часів Ш. Баллі дослідження фразеології значно активізувалися. З розвитком фразеології як лінгвістичної науки перед науковцями постала важлива проблема – еквівалентність слова та фразеологізму. Дійсно, велика кількість фразеологізмів за багатьма показниками подібна до слів, однак більшість лінгвістів, зокрема Н.Н. Амосова, Н.М. Бабкін, В.П. Жуков, О.В. Кунін, О.І. Смирницький, Н.М. Шанський, із цією концепцією не погодилися. Суттєво важливим елементом семантики фразеологізму є оцінна здатність, його модальність,

тоді як для смислової структури слова яскраво виражена модальність менш характерна.

Велику увагу семантиці сталих словосполучень у своїх працях приділяв В.В. Виноградов. Він розглядав фразеологізми як лексичні комплекси, яким притаманна особлива семантична своєрідність. В.В. Виноградов запропонував класифікацію фразеологічних одиниць за ступенем їхньої вмотивованості, яка досі не втратила своєї актуальності й часто застосовується лінгвістами. Академік описав основні ознаки, характерні для фразеологізмів, вказуючи на те, що від простих словосполучень їх відрізняє семантична єдність, відтворюваність і неподільність [2, с. 60].

О.І. Смирницький розрізняв такі поняття, як фразеологізм та ідіома. На його думку, до фразеологізмів треба відносити ті сполучення, які втратили свою метафоричність. На противагу їм лінгвіст описує ідіоми як одиниці з яскравим стилістичним забарвленням і вираженою метафоричністю. О.І. Смирницький запропонував поділ фразеологічних одиниць на класи за структурним і морфологічним типами будови.

О.В. Кунін описав у своїх працях систему методів вивчення фразеологічних одиниць, визначив критерії стійкості фразеологізмів, системність фразеології й питання фразеологічної семантики. О.В. Кунін використовував поняття структурно-семантичної моделі під час аналізу фразеологізмів, а також вивчав типи фразеологічного переосмислення значення.

Фразеологізми-метафори становлять найчисленнішу групу фразеологізмів англійської мови [5]. Метафоричний тип фразеологічного переосмислення, на думку багатьох фразеологів, є найбільш розповсюдженим. Із цим твердженням погоджується В.М. Мокієнко, зазначаючи, що метафора є фактором творення образності.

Вагомий внесок у розвиток фразеологічної науки зробив Є.Д. Поливанов. Він першим запропонував розглядати фразеологію як окрему лінгвістичну дисципліну. Згодом цю думку підтримав Б.О. Ларін, аргументуючи свою позицію тим, що фразеологія тісно пов'язана з такими лінгвістичними дисциплінами, як лексикологія, семантика, граматики, фонетика, стилістика, історія мови, етимологія, лінгвістика тексту й загальне мовознавство. Дані лексикології, наприклад, дають можливість охарактеризувати природу фразеологізмів. Розроблена в семантиці теорія лексичного значення допомагає виявляти семантичну специфіку фразеологізмів і виділяти різні типи значення у сфері фразеології [3, с. 107]. Морфологія допомагає встановити, чи зберігають слова в складі фразеологізмів свої морфологічні особливості. Оскільки фразеологія оперує одиницями різних структурних типів, у тому числі фразеологізмами зі структурою словосполучення або речення, дані

синтаксису є важливими для пояснення граматичної специфіки цих зворотів, їхньої граматичної структури й функцій [3, с. 107]. Словам у складі фразеологізмів притаманне певне фонетичне оформлення, проте в процесі розвитку воно може набувати певних змін, які можуть бути пояснені за допомогою фонетики. Не можна оминати також стилістичний потенціал фразеологізмів, адже їх використання засвідчує багатство й образність мови. Дані етимології та історії мови важливі під час етимологічного аналізу фразеологізмів. Аналіз мовної актуалізації фразеологізмів спирається на теорію лінгвістики тексту. У розробці системно-структурного підходу до фразеології використовуються розділи загального мовознавства [7]. Отже, об'єкт фразеології настільки широкий, складний і специфічний, що його дослідження безперервно постачає нові дані для збагачення багатьох лінгвістичних дисциплін.

Протягом останніх двадцяти років спектр перспектив дослідження фразеологічних одиниць значно розширився. Однією з причин зростаючого інтересу до вивчення фразеологізмів є тенденція до вивчення мови як ментального феномену в сучасній лінгвістиці, а також актуальність проведення міждисциплінарних досліджень [10, с. 13]. У традиційному підході до дослідження мови, на думку М. Омажич, фразеологізми розглядалися як винятки з правил, як особливі сполучення з нестандартним значенням, які вживаються мовцями в тих випадках, коли не можна підібрати необхідні відповідники. Ще одна сучасна тенденція – це вивчення мови не в її ідеальному стані, а у вжитку, тобто в дискурсі [17, с. 1–2].

М. Омажич зазначає, що сучасні дослідження в галузі фразеології характеризуються за чотирма основними напрямками: класична теорія, що має на меті встановлення системи дескриптивних категорій; більш культурно орієнтований підхід, що звертається до антропологічного й культурного аспекту мови; когнітивний підхід і практичний підхід, зокрема корпусні дослідження, лексикографія, вивчення й викладання іноземних мов [17, с. 2]. Корпусні та лексикографічні дослідження базуються на неоферсіанській лексичній теорії, акцент якої спрямовано на визначення частотності та сполучуваності одиниць. З іншого боку, узагальнюючі й теоретичні підходи відображають потребу у вивченні контекстуальних і прагматичних особливостей фразеологічних одиниць. Основною метою є їх опис і вивчення характерних особливостей [17, с. 2].

Вагомий внесок у фразеологію становлять праці Д.О. Добровольського та Е. Пііраінен, у яких описано міру використання когнітивної теорії метафори під час аналізу ідіом і фразеологізмів. Вони дійшли висновку, що ця теорія не охоплює всіх особливостей цих сполучень, оскільки вони

мають відмінне від художніх метафор когнітивне й комунікативне навантаження [10, с. 57]. Д.О. Добровольський та Е. Пііраїнен вважають, що когнітивна теорія метафори бере до уваги не всі важливі аспекти семантичної та прагматичної основи фразеологічних одиниць [10, с. 58]. Вони стверджують, що під час порівняння виразів із переносним значенням у різних мовах виявляється низка когнітивних і семантичних закономірностей, проте водночас на образний компонент по-різному може впливати культура кожної з мов, особливо тоді, коли ці мови не мають близької спорідненості. Порівняння образних висловів декількох різних мов не дозволяє звернути увагу на всі сталі вирази, оскільки багато з них не мають відтінку метафоричності.

Очевидно, що фразеологія – важливий розділ мовознавства, тому лінгвісти активно працюють над дослідженням пов'язаних із нею проблем. У галузі спортивної фразеології також було здійснено важливі дослідження, тому що спорт становить невід'ємну частину людського життя й діяльності. Оскільки цей тип фразеологізмів є одним із найбільш розповсюджених у повсякденному спілкуванні, а також часто вживаним у газетному, художньому й інших видах дискурсу, ми не можемо не підкреслити актуальності вивчення їх типології та функціональної парадигми.

На думку А.В. Савченко, основними джерелами походження одиниць англійської фразеології спортивного дискурсу є професійна сфера «людей спорту», а також популярні яскраві й образні висловлювання спортивних журналістів [6, с. 221]. Можна стверджувати, що подібні висловлювання функціонують, щоб привертати увагу, представляти інформацію та різноманітні ідеї в нестандартній формі. Основна мета таких перетворень – це створення нових яскравих образів, стилістичних контрастів, іронічного ефекту. Володіючи великим образним та експресивним потенціалом, новоутворені мовні одиниці стають відносно стійкими та все частіше виходять за межі винятково спортивної сфери, значно збагачуючи фонд загальної фразеології [9, с. 221].

Вживання фразеологічних одиниць у спортивному дискурсі широко поширене у Великобританії, США та інших англомовних країнах. Це пов'язано з великою популярністю численних видів спорту серед народів цих країн.

Варто зазначити, що фразеологічні одиниці англійської мови в спортивному дискурсі дуже часто мають високий рівень вмотивованості. Нерідко можна простежити синхронний зв'язок із буквальними значеннями компонентів. Це пояснюється тим, що зникнення певної реалії (у цьому випадку втрата популярності певним видом спорту) порушує зв'язок між фразеологічною одиницею та її прототипом, що виводить фразеологічну

одиницю з уживання, тому що її значення перестає бути зрозумілим [16]. У багатьох випадках, не знаючи правил того або іншого виду спорту, неможливо зрозуміти значення похідних із нього фразеологізмів. Наприклад, фразеологізм *on the sideline* (поза грою, поза бічною лінією ігрового поля) пов'язаний із грою у футбол чи баскетбол. Оскільки нам відомо, що ті, хто знаходиться за межами поля, безпосередньої участі в грі не беруть, то значення цього фразеологізму видається цілком вмотивованим і зрозумілим. Однак буквальні значення компонентів фразеологічної одиниці не завжди збігаються зі значенням цілого виразу. Це стосується не лише спортивних, а й інших фразеологізмів.

Широке поширення в сучасній англійській мові фразеологізмів саме спортивного походження робить вивчення цього пласта фразеології відкритим для поглибленого вивчення.

Сучасний спорт – це складне та специфічне утворення: крім власне професійних, у ньому відображаються риси багатьох сфер життя сучасного суспільства, зокрема політики, економіки, бізнесу тощо [9, с. 221].

Проблему перекладу спортивних фразеологізмів розглядає А.Г. Кошик. Переклад фразеологічних одиниць можна здійснювати за допомогою правил таких методів: пошуку еквіваленту, пошуку аналогу, калькування, описового перекладу, комбінованого перекладу. Під час перекладу фразеологічних одиниць спостерігаються явища антонімії, синонімії й омонімії [4]. Значна кількість фразеологічних одиниць спортивної фразеології має антонімічну пару, наприклад *go nap* (перемогти) [18] та *take a hammering* (потерпіти поразку) [18]. Це обумовлюється специфікою спортивних змагань: перемога однієї зі сторін одночасно означає поразку іншої, будь-яка дія однієї зі сторін негайно викликає протилежну дію суперницької сторони [4]. Явище синонімії фразеологічних одиниць у спортивній фразеології менш розвинене, проте все ж синонімічні пари існують, наприклад *make a clean sweep, get the better* (здобути перемогу). Невелика кількість синонімічних пар пов'язана з відмінностями в правилах різних видів спорту, а також із вимогою до максимальної однозначності фразеологізмів і неможливістю подвійного трактування. Явище омонімії не поширене у фразеології спортивного дискурсу [4]. Як зазначено вище, це зумовлене тим, що для фразеологічних одиниць у спортивному дискурсі характерний стійкий дериваційний зв'язок зі спортивними виразами, які у свою чергу тісно пов'язані з правилами того чи іншого виду спорту. Для точного перекладу спортивних фразеологізмів обов'язковою умовою є однозначність трактування спортивних правил для того, щоб виключити можливість появи суперечливої або неоднозначної ситуації [4].

Також певним аспектам англійської фразеології в спортивному дискурсі присвячені роботи лінгвістів [4; 6; 16]. Наприклад, класифікацію професійної спортивної термінології за походженням наводить К.А. Нікітіна. Семантику й функціонування англійських фразеологічних одиниць у спорті описують А.А. Литвин, А.С. Андреєва, Н.А. Кожобекова. Корпусним дослідженням футбольної фразеології присвячена праця С. Метуда.

Оскільки попередні дослідження англійської фразеології в спортивному дискурсі не мають комплексного характеру та обмежуються вузькою

сферою дослідження, на нашу думку, було б доцільно детальніше розглянути англійські спортивні фразеологізми, розробити підхід до аналізу цих одиниць мови, описати семантичні особливості спортивних фразеологізмів і відобразити характерні риси функціональної парадигми спортивної фразеології в сучасному англомовному дискурсі. Результати детального аналізу спортивних фразеологізмів зможуть доповнити, уточнити та вдосконалити загальну теорію фразеології та такі важливі її аспекти, як семантика, прагматика, стилістика тощо.

Література

1. Балли Ш. Французская стилистика / Ш. Балли ; под ред. Е.Г. Эткинда. – М. : Эдиториал УРСС, 2001. – 392 с.
2. Виноградов В.В. Избранные труды. Лексикология и лексикография / В.В. Виноградов. – М. : Наука, 1977. – 310 с.
3. Влахов С.В. Непереводимое в переводе / С.В. Влахов, С.С. Флорин. – М. : Международные отношения, 1980. – 342 с.
4. Кошик А.Г. Відтворення англійських спортивних фразеологізмів в українському перекладі / А.Г. Кошик [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://confcontact.com/2013_04_17/18_Koshyk.htm.
5. Кунин А.В. Английская фразеология: теоретический курс / А.В. Кунин. – М., 1970. – 343 с.
6. Литвин А.А. Семантика та функціонування англійських фразеологічних одиниць на позначення поняття «удар» у спортивній грі волейбол / А.А. Литвин // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна». – 2009. – Вип. 11. – С. 269–273. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nznuoaf_2009_11_47.pdf.
7. Мікрюков О.О. Фразеологія в лінгвістичній системі мови / О.О. Мікрюков, О.В. Рубан [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/15_NPN_2013/Philologia/3_139382.doc.htm.
8. Никитина К.А. Профессиональная спортивная фразеология: классификация по происхождению / К.А. Никитина // Молодой ученый. – 2013. – № 9. – С. 459–461.
9. Савченко А.В. Фразеология сферы спорта как пример языковой игры / А.В. Савченко // Вестник СПбГУ. Серия 9. – 2014. – Вып. 1. – С. 221–227.
10. Arsenteva E. Phraseology in Multilingual Society / E. Arsenteva. – Cambridge : Cambridge Scholars Publishing, 2014. – 226 p.
11. Colson J.P. Cross-linguistic phraseological studies: An Overview / J.P. Colson // Phraseology: An interdisciplinary perspective / edited by S. Granger and F. Meunier. – Amsterdam : John Benjamins, 2008. – 423 p.
12. Dobrovolskij D. Idioms: motivation and etymology / D. Dobrovolskij, E. Piirainen // Yearbook of Phraseology. – 2010. – P. 73–96.
13. Granger S. Phraseology: An interdisciplinary perspective / S. Granger, F. Meunier – Amsterdam : John Benjamins, 2008. – 423 p.
14. Gries S.Th. Phraseology and linguistic theory: a brief survey / S.Th. Gries [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.linguistics.ucsb.edu/faculty/stgries/research/2008_STG_PhraseologyLingTheory_Phraseology.pdf.
15. Khachaturyan R. Anthropocentrism in English and Russian Phraseology / R. Khachaturyan // Research on Humanities and Social Sciences. – 2015. – № 4. – P. 14–17.
16. Matuda S. Football Phraseology: A Bilingual Corpus-Driven study / S. Matuda [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://comet.fflch.usp.br/sites/comet.fflch.usp.br/files/u30/113_Euralex_2010_8_MATUDA_Football%20Phraseology_A%20Bilingual%20Corpus-Driven%20study.pdf.
17. Omazić M. Introduction: WHY, WHAT and HOW in phraseology / M. Omazić // Jezikoslovlje (1331–7202). – 2005. – № 6. – С. 1–5. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://Jezikoslovlje_1_06_1_001_Omazić.pdf.
18. Siefiring. J. Oxford Dictionary of Idioms / J. Siefiring. – Oxford : Oxford University Press, 2004. – 340 p.